

חידון מחלקי המים לחג השבועות, למגילת רות ומצוות הביכורים השאלות והתשובות

השאלות מתייחסות במעורב לחג ומנהגיו, למתן תורה, למגילת רות, ולמצוות הביכורים

לתינוקות של בית רבן + +

1. למה החג נקרא חג השבועות? – שכתוב: "שבעה שבועות תספור לך מהחל חרמש בקמה" (דברים טז ט, ראה גם ויקרא כג טו). אך יש להעיר ששם זה ניתן לחג כבר בספר שמות (להלן), לפני אזכור מצוות ספירת העומר בספר ויקרא (להלן) המחברת בין החגים.
2. אילו שמות נוספים אתה מכיר לחג? – חג הביכורים, חג השבועות, חג הקציר, יום החמישים, עצרת (שם החג בחז"ל), חג מתן תורה (ובעקבות חיבור מתן תורה ליום זה, יש שמוסיפים גם את: "יום הקהל" עפ"י הפסוק בדברים ט י: "וַיִּתֵּן ה' אֶלַי אֶת שְׁנֵי לוּחַת הָאֲבָנִים כְּתוּבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים וְעָלִיהֶם כָּכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' עִמָּכֶם בְּהַר מִתְנַךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקְּהָל").
3. איפה נזכר החג (בשמותיו השונים) בתורה? (כל מקום 4 נקודות) – שמות כג טז פרשת משפטים: חג הקציר, שמות לד כב: חג השבועות, ויקרא כג כא פרשת אמור: אין שם לחג רק "מקרא קודש" יום תנופה?), במדבר כח כו פרשת פנחס: יום הביכורים, דברים פרק טז פרשת ראה: חג השבועות
4. למה אוכלים מאכלי חלב בחג הזה? – סיבות רבות: לסמל את איסור בשר בחלב שחידשה התורה (ולכן יש שמקפידים גם בארוחה בשרית ולא רק בחלבית). טעם אחר אדרבא, לסמל את היתר החלב שמקודם למתן תורה היה אסור באיסור "אבר מן החי". לקיים את הפסוק: "דבש וחלב תחת לשונך" שמסמל את התורה (ולכן יש גם מנהג לאכול מאפה בדבש). הקשר לארץ ישראל: "ארץ זבת חלב ודבש". "חלב" בגימטריא ארבעים כנגד ארבעים הימים שמשה שהה בהר (אבל אז זה מזכיר את חטא העגל...).
5. $7 \times 7 + 1$ – מה זה קשור לחג? – ביום החמישים לספירת העומר חל חג השבועות.
6. למה קוראים (לא כולם) במגילת רות בחג הזה? – הרבה סיבות: בגלל "קציר חטים" שנזכר במגילה, בגלל הקשר לדוד שעפ"י המסורת נולד ונפטר בחג השבועות, בגלל קבלת הגר שמזכירה שכולנו בעצם גרים, בגלל גמילות החסדים שבמגילה המשלימה את התורה.
7. מהו הדיבר הרביעי שבעשרת הדברות? – זכור את יום השבת
8. ומהו השמיני? – לא תגנוב
9. מהו הדיבר השלישי? – לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא
10. ומהו החמישי? – כבד את אביך ואת אמך.
11. איפה כתובה פרשת הביכורים בתורה ומתי אנחנו קוראים אותה? – בפרשת כי תבא ספר דברים פרק כו. ואנחנו קוראים פרשה זו דווקא בליל הסדר בהגדה: "ארמי עובד אבי".
12. איפה כתוב "ביכורי ענבים" בתורה? – בפרשת שלח לך במרגלים. ראה בהמשך הקשר של המרגלים למצוות הביכורים.
13. באילו ימים בשבוע לעולם לא יחול חג השבועות? – עפ"י הכלל בלוח השנה: "לא אד"ו ראש ולא בד"ו חג", פסח לא יכול לחול בימים שני, רביעי ושישי. לפיכך שבועות לא יכול לחול בימים שלישי, חמישי ושבתי. "לא אד"ו ראש ולא בד"ו חג ולא גה"ש עצרת (שבועות)".
14. מה המזל של החודש בו חל חג השבועות, סיוון? – תאומים

15. אילו מצוות קשורות בחג השבועות עצמו כמו שיש מצה בפסח וסוכה בסוכות? – אין לחג השבועות שום מצווה מיוחדת משלו ואולי לכן התווספו לו מנהגים, מגילת רות ולימוד התורה (שהיא מצווה בכל יום). המצווה היחידה שבתורה היא מצוות הראייה (לעלות לרגל), אבל היא משותפת לשלושת הרגלים ולא מיוחדת דווקא לשבועות. יש גם את מצוות שתי הלחם, אבל היא רק בבית המקדש ולא נוהגת היום. מצוות הביכורים גם לא נוהגת היום ובכל מקרה איננה מצווה של החג עצמו. מצוות הביכורים נוהגת מחג השבועות ואילך (עד מתי? בשאלה בהמשך).
16. בחג השבועות נזכר "קציר חטים", איפה? – שמות לד כב, פרשת כי תשא.
17. במגילה נזכר "קציר חטים", איפה? – רות ב כג
18. איפה נזכר עוד "קציר חטים" בתנ"ך? (כל מציאה 4 נקודות) – בראשית ל יד: ראובן והדודאים, שופטים טו א: שמשון, שמואל א ו יג: הארון ובית שמש, שמואל א יב יז נאום שמואל לעם.
19. לחג השבועות יש קשר ברור עם פסח ועם סוכות, מהו? האם יש לו קשר גם עם חנוכה. – הקשר עם פסח וסוכות הוא: שלושה הרגלים בהם עולים לירושלים. קשר עם פסח: ספירת העומר. קשר עם סוכות: ביכורים. ויש גם קשר עם חנוכה דרך מצוות הביכורים. התשובה המלאה בהמשך.
20. מי אמר למי "ה' עמכם" ומה ענו לו? – בעז לקוצרים, רות ב ד. והם ענו לו: "יברכך ה'".
21. מה שם הסבא של דוד? והסבא רבה? והסבא רבה רבה? – עובד, בעז, שלמון.
22. איזה קרבן מיוחד היו מביאים במקדש בחג השבועות? – שתי הלחם שנקרא גם "מנחה חדשה" (ויקרא כג יז). ולמה הוא נקרא מנחה חדשה? כי היא מתירה את התבואה החדשה במקדש.
23. האם אפשר להביא ביכורים בידיים? – לא, חייבים להביא בכלי, שנאמר: "ושמת בטנא" (דברים כו ב).
24. האם אפשר להביא הרבה מינים ביחד? – כן, אבל לא מעורבבים. ראה רמב"ם הלכות ביכורים פרק ג הלכה ז: "הביכורים טעונין כלי, שנאמר: ושמת בטנא. ומצוה מן המובחר להביא כל מין ומין בכלי בפני עצמו. ואם הביאם בכלי אחד יצא. ולא יביאם בערבוב אלא שעורים מלמטה וחטים על גביהן וזיתים על גביהן ותמרים על גביהן ורמונים על גביהן ותאנים למעלה מן הכלי. ויהיה דבר אחד מפסיק בין מין ומין כגון הוצין וחלף או עלין וכיוצא בהן. ומקיף לתאנים אשכולות של ענבים מבחוף". יש שמפרשים שהתאנים והענבים והרימונים למעלה, לתקן את חטא המרגלים שהביאו פירות אלה אבל הוציאו דיבת הארץ רעה (לא מצאנו את המקור).

שעשועי חידוד ולשון

הוציאו אותי מהחג ומהמגילה ובלבלו אותי, תסדרו אותי מחדש, בבקשה. השאלה יכולה להיות מילה אחת או שתיים ובסוגריים מצוין אם התשובה היא מילה אחת או שתיים.

25. תור – רות

26. עזב – בעז

27. עות בוש (מילה אחת) – שבועות

28. אל כלים (מילה אחת) - אלימלך

29. ימכור בי (מילה אחת) – ביכורים

30. התחל שמי (שתי מילים) - שתי הלחם

31. גנבתי עוגה (שתי מילים) - עוגת גבינה

32. תגיל רותם (שתי מילים) – מגילת רות

33. נעים – נעמי

34. חיגר קצה - חג הקציר
35. בלתי חם (שתי מילים) - בית לחם
36. "בחג אחד אוכלים מה שרוצים אבל לא בכל מקום שרוצים. בחג אחר אוכלים בכל מקום שרוצים אבל לא כל מה שרוצים. ובשלישי, אוכלים מה שרוצים איפה שרוצים" – תסביר. – סוכות, פסח, שבועות.
37. אבן עזרא כתב: וכי יפיל איש את עין עבדו ועשה פסח לה' – לא תאבה לו ולא תשמע בקולו. תסביר (רמז, קשור לשאלה קודמת באילו ימים בשבוע לא יחול חג השבועות). – אם מורידים את האות ע"ן מהמילה עבדו, נשארים ב"ת, דל"ת, וא"ו. בימים אלה אי אפשר שיחול חג הפסח.
38. אני שלם ח"י ימים בשנה (וימינו 20), ואני חצוי ט"ב ימים בשנה, מי אני? – הלל שקוראים הלל שלם 18 או 20 ימים בשנה (מצא אותם) וחצי הלל 17 ימים בשנה (מצא אותם). וכל זה בארץ ישראל.

למיטיבי לכת

39. שעשועים בחג שבועות, כיצד? – לולי תורתך שעשועי ...
40. מה הקשר של דוד למגילת רות (קשר כפול) – מגילת רות היא ספר הייחוסין שלו כנזכר בסוף המגילה. דוד נפטר עפ"י המסורת בשבועות (שחל אז בשבת, מה שלא יכול להיות בימינו, תסביר למה).
41. מה זה "טעם עליון" וטעם תחתון? – האופן בו קוראים את עשרת הדברות בטעמי המקרא, בפרט שני הדברות הראשונים ומצוות השבת. האם מחברים את הפסוקים לפסוק אחד ארוך (פרשה אחת) ועקב כך רוב הטעמים הם מעל למילים (טעם עליון) או שומרים על חלוקת הפסוקים כפי שהיא במסורה ורוב הטעמים הם מתחת למילים (טעם תחתון)
42. היכן נזכרת מצוות הביכורים במשנה – מסכת ביכורים בסדר זרעים,
43. והיכן מצוות העומר? והיכן מצוות שתי הלחם של חג השבועות? – מסכת מנחות פרקים י-יא.
44. האם מכל פרי שמבכיר מביאים ביכורים? – מסכת ביכורים פרק א משנה ג: "אין מביאין בכורים חוץ משבעת המינים לא מתמרים שבהרים ולא מפירות שבעמקים ולא מזיתי שמן שאינם מן המובחר"
45. ממתן ועד מתי מביאים ביכורים? – מסכת ביכורים פרק א: "מביאין בכורים קודם לעצרת ... מעצרת ועד החג מביא וקורא מן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא. רבי יהודה בן בתירא אומר מביא וקורא".
46. בכל מצווה יש מקום לתוספת שנקראת "הידור מצווה".

(1) מה מקור בתורה ל"הידור מצווה"? – הפסוק: "זה אלי ואנוהו" בשירת הים

(2) איך נקרא הידור זה בביכורים? – שניים: "עיטור ביכורים", "תוספת ביכורים". תוספתא מסכת ביכורים פרק ב הלכה יב: "תוספת הבכורין מין במינו ועיטור הבכורין מין בשאינו מינו". התוספת חייבת להיות מאותו מין (תוספת תמרים לתמרים, ענבים לענבים וכו'). אבל העיטור יכול להיות מכל מין שהוא, גם מפרי שלא משבעת המינים ואפילו "גוזלות ובני יונה" שהובאו כקרבן למקדש.

47. מי אמר למי "אחינו אנשי המקום פלוני באתם לשלום" – אנשי ירושלים למביאי הביכורים, מסכת ביכורים פרק ג משנה ג

48. האם אתה מכיר את הכלל "חציו לה' וחציו לכם"? תסביר. ותסביר מה הקשר המיוחד של כלל זה לחג השבועות הוא עצרת בלשון חז"ל. – שביום טוב אדם צריך לחלק את זמנו בין לימוד תורה ותפילה (חציו לה') ובין שמחת יום טוב בסעודה (חציו לכם). זו שיטת ר' יהושע. ור' אליעזר חולק. אבל בעצרת הוא חג השבועות, גם ר' אליעזר מסכים שצריך גם את "חציו לכם". מדוע? כי ביום זה ניתנה התורה (תסביר מה הקשר?). ראה הסוגיה במסכת ביצה טו ע"ב וגם בפסחים סח ע"ב.

49. איזו מסכת בש"ס יכולה להיחשב בטעות למסכת של החג? איזו מסכת כן קשורה לחג? – מסכת שבועות. אך היא דנה במי שנודר או נשבע וכאן זה שבועות. – מסכת ביצה שנקראת גם מסכת יום טוב.

50. איזה זוג שמות שבמגילה מופיע גם בספר במדבר? (רמז, בסוף המגילה) – נחשון בן עמינדב.

51. "על ששה חדשים השלוחין יוצאין (להודיע על מועד ראש חודש): על ניסן מפני הפסח, על אב מפני התענית, על אלול מפני ראש השנה, על תשרי מפני תקנת המועדות, על כסלו מפני חנוכה, ועל אדר מפני הפורים וכשהיה בית המקדש קיים יוצאין אף על אייר מפני פסח קטן" (מסכת ראש השנה פרק א משנה ג). למה לא יוצאים על חודש סיון (ואולי כבר קודם על חודש אייר) מפני חג השבועות? – מפני שחג השבועות חל חמישים יום לאחר ראשון של פסח וזמנו בלתי תלוי בקביעת ראש חודש אייר או סיון. ולכן, בשנים בהם קדשו את החודש עפ"י ראיית המולד, יכול היה חג השבועות גם לחול בה' בסיון או בז' בסיון ולא בו' בו.

לרצי חצי מרתון ומעלה ולאלפיניסטים:

52. איפה יש במגילה קשר סמוי 1. ליהודה ותמר שבספר בראשית? 2. לקריעת ים סוף? – 1. פרץ אבי שושלת בית דוד במגילה (יהודה לא נזכר!), 2. נחשון. שניהם בסוף המגילה.

53. אילו הבדלים אתה מכיר בין הדברות שבפרשת יתרו ובין הדברות שבפרשת ואתחנן? זכור כנגד שמור, שבת זכר למעשה בראשית או ליציאת מצרים, לא תשא את שם ה' אלוהיך לשוא כנגד לא תשא את שם ה' אלוהיך לשקר, הוספת וא"ו בכל הדברות של "לא", לא תתאוהו במקום לא תחמוד, "כאשר ציווך ה' אלוהיך" בדברות ואתחנן פעמיים: בשבת ובכיבוד אב ואם. "למען ייטב לך" בכיבוד אב ואם בדברות ואתחנן ועוד.

54. מה מקור המנהג של "תקון ליל שבועות" (שלומדים כל הלילה)? מה מתקנים פה? – המנהג יסודו בזוהר ובקבלה כהכנה לקבלת התורה ויש אומרים ש"תיקון" הוא בארמית "קישוט". עם ישראל הוא הכלה מתקשט לפני חתן הוא הדוד הקב"ה. מקור אחר הוא מדרש שיר השירים רבה פרשה א סימן נו (או ב): "ישנו להם ישראל כל אותו הלילה לפי ששינה של עצרת עריבה והלילה קצרה ... בא הקב"ה ומצאן ישנים. התחיל מעמיד עליהם בקלאנין ("ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים") והיה משה מעורר לישראל ומוציאן לאפנתי של מלך מלכי המלכים הקב"ה, שכתוב: ויוצא משה את העם לקראת האלהים". אז אנחנו מתקנים ונשארים ערים כל הלילה, ובבוקר שוב ישנים ...

55. לעיל שאלנו על אזכור החג בתורה. האם הוא נזכר גם במקרא מעבר לתורה (נביאים כתובים)? – כן, דברי הימים ב ח יג: "וּבַדְבַר יוֹם בְּיוֹם לְהַעֲלוֹת כְּמִצְוֹת מֹשֶׁה לְשִׁבְתוֹת וְלַחֲדָשִׁים וְלַמוֹעֲדוֹת שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה בְּחַג הַמִּצּוֹת וּבְחַג הַשְּׂבָעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת".

56. האם אתה מכיר קשר בין המזל של החודש שבו חל חג השבועות (שהוא?) ובין החג? – יש שני מדרשים יפים על כך:

(1) "שמזל סיון תאומים ותאומים אדם הוא ואדם יש לו פה לדבר וידים לספוק ורגלים לרקוד. וכשנתן הקב"ה תורה לישראל ארץ שמחה ושמים בוכים" (פסיקתא רבתי פ' פ' מתן תורה).

(2) משום שיש לנו אח תאום. וקוראים לו עשו. הוא בנם של יצחק ורבקה הצדיקים ונכד של אברהם ושרה. בנש"ק גמור. הדלת תמיד פתוחה בפניו: "שאם ביקש עשו הרשע להתגיייר ולעשות תשובה ולבוא וללמוד תורה יבוא וילמד ומקבלו אני" (פסיקתא דרב כהנא פ' פ' יב - בחדש השלישי).

57. לפתוח חומשים. כתוב במדרש ויקרא רבה כד ה, פרשת קדושים: "מפני מה נאמרה (פרשה זו) בהקהל? מפני שעשרת הדברות כלולין בתוכה". האם תוכל למצוא את עשרת הדברות בפרשה זו? (הכל בתחילת הפרשה בפרק יט) - תשובה: "אנכי ה' אלהיך" - "אני ה' אלהיכם". "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" - "אל תפנו את האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם". "לא תשא את שם אלהיך לשוא" - "ולא תשבועו בשמי לשקר". "זכור את יום השבת לקדשו" - "ואת שבתתי תשמורו". "כבד את אביך ואת אמך" - "איש אמו ואביו תיראו". "לא תרצח" - "לא תעמוד על דם רעך". "לא תנאף" - "אל תחלל את בתך להזנותה". "לא תגנוב" - "לא תגנובו ולא תכחשו". "לא תענה ברעך עד שקר" - "לא תלך רכיל בעמך". "לא תחמוד בית רעך" - "ואהבת לרעך כמוך".

58. מה החידוש ההלכתי הגדול של מגילת רות? כמה הלכות אתה מכיר שמקורן במגילה? – שקבלו את רות לעם ישראל למרות שכתוב בתורה: "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם" (דברים כג ד) – השווה עם מצרי ואדומי שנזכרים שם – באו חכמי התורה ודרשו: "עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואביה" (יבמות סט ע"ב). ויש עוד חידושים הלכתיים במגילה, כגון: השאלה בשם ה', הלכות גרים, קניין סודר, איסור ירידה מהארץ, שבע ברכות בעשרה, כבוד שבת ועוד. ראה [מצוות והלכות במגילה](#) באתר מחלקי המים.

59. מה זה "יום טְבוּחַ"? – בחגים היו מביאים קרבנות רבים לשמחת החג וכן מעשר שני ושאר נדרים ונדבות שנדרו כל השנה והביאו לירושלים לקיום הנדר ולהרבות בשמחת החג. אך בעוד שבחג הפסח וסוכות יש מספר ימים ובהם חול המועד, שבועות הוא רק יום אחד ולעיתים קרובות גם חל בשבת שבה אי אפשר להביא קרבנות יחיד. רק קרבנות ציבור: תמיד ומוספים. יום טבווח הוא איפוא היום שלאחר החג (איסרו חג) שבו השלימו את הקרבנות ובעצם כל שבעה הימים שלאחר החג נקראים ימי טבווח ויוצא אם כך שגם לשבועות יש מעין שבעה ימים.

60. הבא ראיה לכלל: "אחרי העני הולכת העניות" מהלכות הביכורים – ראה מסכת בבא קמא דף צב עמוד א: "עשירים מביאין בכורים בקלתות של זהב ושל כסף, ועניים - בסלי נצרים של ערבה קלופה, הסלים והבכורים נותנים לכהנים". העשירים קבלו בחזרה את הכלים היקרים בהם הביאו את הביכורים, אבל העניים שהביאו בסלים פשוטים, השאירו אותם בידי הכהנים בבית המקדש.

61. מה הקשר של רות (ומגילתה) לאברהם אבינו? – רות היא מצאצאי לוט אחיינו של אברהם (שלקח אותו תחת חסותו אחרי שהרן אביו מת באור כשדים). פרידת לוט ואברהם נסגרת במגילת רות! אברהם שהיה "אב המון גויים" וקרוב רבים "תחת כנפי השכינה" נפרד מלוט אחיינו. ראה דברינו [פרידת אברהם ולוט](#) בפרשת לך לך. אחרי פרידתו מאברהם מתדרדר לוט. ממעשה הזנות שלו עם בנותיו נולדים עמון ומואב. עם מואב הוא שהחטיא את ישראל בשיטים. על מואב ועמון נאסר להסתפח לעם ישראל לעולם, ככתוב: "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם" (דברים כג ד). מזרעו של בלק מלכם ששכר את בלעם לקלל את ישראל ומעגלון מלך מואב שנלחם בישראל בתקופת השופטים, יצאה רות המואביה שבאה לחסות בצל כנפי השכינה ולהידבק עם עם ישראל! בגינה התחדשה ההלכה: "עמונית ולא עמונית, מואבי ולא מואביה". רות חוזרת אל בית אברהם שנחלק ונפרד בעקבות הריב של רועי לוט עם רועי אברהם. הוא אברהם שאומר ללוט: "אל נא תהי מריבה ביני וביניך, כי אנשים אחים אנחנו". מצאצאי לוט ושאר 'הרשעים' שבדרך נולדה רות שהפכה להיות "אמה של מלכות" בית יהודה. נסגר המעגל.

חג שמח ולימוד מהנה סביב שולחן החג
מחלקי המים